

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2022-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karolína Čiháková

Kvalita života žen bez domova

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Dr. Milan Beneš

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART TIME STUDIES

2022-2023

BACHELOR THESIS

Karolína Čiháková

Quality of life of homeless women

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Doc. Dr. Milan Beneš

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 03.03.2023

Karolína Čiháková

.....

Poděkování

Děkuji Doc. Dr. Milanu Beneši za vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce je psaná na téma kvalita života žen bez domova. V teoretické části se čtenář seznámí se základními pojmy jako je bezdomovec, bezdomovectví, jeho příčiny a typy. Dále mu budou představeny sociální služby, které mají k dispozici osoby bez domova jakožto cílová skupina. Také se bude zabývat sociální prací, odbornou způsobilostí pro výkon profese a kvalitou života, jejími oblastmi a aspekty. Následuje praktická část, která se zabývá kvalitou života žen bez domova a dalšími dílčími otázkami. Bakalářská práce je zakončena interpretací výsledků a shrnutím kvalitativního výzkumu.

Klíčová slova

Bezdomovectví, kvalita života, kvalitativní výzkum, sociální práce, sociální služby, ženy bez domova.

Annotation

The topic of This bachelor thesis is homeless women's quality of living. In the theoretical part the reader will learn about terms like homeless person, homelessness - its causes and types. In the other part social services, which the homeless people as the target group can be in touch with, will be introduced. This work will discuss social work, the competency to perform the profession of a social worker, the quality of living and its areas and aspects. The following practical part deals with the homeless women's quality of living and other component questions. The bachelor thesis concludes with interpretation of results and summary of the qualitative research.

Keywords

Homelessness, homeless women, qualitative research, quality of living, social services, social work.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 BEZDOMOVECTVÍ.....	10
1.1 Pojem bezdomovec	11
1.2 Specifika potřeb žen bez domova	13
2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ.....	14
2.1 ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí v ČR	14
2.2 Základní typologie bezdomovectví.....	16
2.3 Příčiny bezdomovectví	18
3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	20
3.1 Formy a druhy sociálních služeb	21
3.2 Vybrané Sociální služby pro osoby bez domova.....	23
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	25
4.1 Odborná způsobilost k výkonu povolání	25
4.2 Činnosti sociálního pracovníka ve vztahu k uživateli sociální služby.....	26
4.3 Individuální plánování	27
5 KVALITA ŽIVOTA.....	31
5.1 Vnější a vnitřní aspekty kvality života	33
5.2 Rozdělení oblastí kvality života.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST	36
6 ÚVODNÍ STUDIE	36
6.1 Výzkumné metody	37
6.1.1 Rozhovory.....	37
6.2 Výběr respondentů pro rozhovor	38
7 INTERPRETACE ROZHOVORŮ – KÓDOVÁNÍ.....	39
8 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	49
8.1 Shrnutí první výzkumné otázky	49

8.2	Shrnutí druhé výzkumné otázky	50
8.3	Shrnutí třetí výzkumné otázky	50
8.4	Shrnutí čtvrté výzkumné otázky	50
8.5	Shrnutí páté otázky	50
8.6	Shrnutí šesté otázky	51
8.7	Shrnutí sedmé otázky	51
8.8	Shrnutí osmé otázky	51
8.9	Shrnutí deváté otázky	52
8.10	Shrnutí desáté otázky	52
8.11	Shrnutí jedenácté otázky	52
ZÁVĚR		53
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		55
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ		58
SEZNAM PŘÍLOH		59

ÚVOD

S pojmem bezdomovec se setkal asi každý z nás. Stejně, jako s osobou bez přístřeší, kterou vidáme nebo jsme někdy viděli na ulici. Z toho důvodu, má asi každý představu, kdo bezdomovcem je, jak takový bezdomovec vypadá, jak se chová nebo kde jsou osoby bez domova nejčastěji vídané.

V České republice (dále jen ČR), je pojem bezdomovec či bezdomovectví poměrně mladý pojem, spojován s politickým převratem v roce 1989. Často jsou osoby bez přístřeší vnímány jako problematika velkých měst, jejich výskyt je ale plošný v celé České republice. I když ve velkých městech je fluktuace a množství lidí bez domova větší, a to jak z důvodu většího počtu obyvatel, tak z důvodu většího množství nabídek různých sociálních služeb nebo možností zaměstnání.

Pojem bezdomovectví nebo bezdomovec není přesně definováno. V teoretické části své práce bych chtěla přiblížit některé definice, které jsou klíčové pro chápání pojmu, ale také příčiny zmíněného sociálního jevu a jeho typy, jako jsou například zjevné či skryté bezdomovectví, či sociální služby zaměřené a cílené na tuto skupinu lidí, tedy na azylové domy, terénní programy nebo noclehárny.

Dále se budu věnovat pojům jako je kvalita života, dle čeho se kvalita života dělí a jaké má aspekty, které naplňujeme a které jsou pro nás důležité, abychom mohli vyhodnotit, že je náš život kvalitní, a společenským normám.

V praktické části bych se ráda zaměřila na výzkumný cíl, vnímání kvality života žen žijících na ulici z jejich pohledu a na vnímání kvality života sociální pracovníků, kteří jsou s nimi denně v kontaktu. Pokusím se zjistit, jaké aspekty života považují ženy žijící na ulici jako kvalitní, jaký bude rozdíl mezi názory těchto žen a sociálních pracovníků. Následně aspekty vydefinuji podle odborné literatury a vyberu některé z nich, které budou předmětem zkoumání v praktické části bakalářské práce. K tomu jsem si zvolila kvalitativní výzkum – polostrukturovaný rozhovor, abych se více připlížila všem respondentům a získala jejich autentické vyjádření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDOMOVECTVÍ

Ze studia odborné literatury je zřejmé, že, bezdomovec nebo bezdomovectví jsou relativně nové pojmy spojené se změnou politického režimu v roce 1989 v ČR. Před rokem 1989 byla povinnost pracovat, proto nebyl důvod, aby výše zmíněné pojmy a realita takového sociálního jevu vůbec existovaly.

Ve společnosti se běžně užívají také pojmy jako člověk bez domova, osoba bez přístřeší, osoba na ulici, osoba v sociální tísní nebo osoba v nepříznivé sociální situaci.¹

Podle Vágnerové a kol. je možné definovat bezdomovectví následovně: „*Chronické bezdomovectví lze chápat jako syndrom komplexního sociálního selhání, které se projevuje neschopností akceptovat a zvládat běžné společenské požadavky. Obvykle je spojeno s mnoha dílčími problémy, které jsou podmíněné interakcí znevýhodňujících dispozic a nepříznivé životní zkušenosti, resp. kumulací subjektivně těžko zvládnutelných zátěží.*“² Dle mého názoru je toto nejpřesnější popis bezdomovectví, protože v sobě zahrnuje i jiné aspekty života, než jen ztrátu nebo absenci bydlení.

Bezdomovectví lze definovat také jako poruchu sociálního fungování, proto jsou lidé bez domova považováni za osoby společensky nepřizpůsobivé. Sociálně vyloučená osoba je člověk, kterému je z nějakého důvodu omezen přístup ke zdrojům společenského života. Do těchto zdrojů se řadí vzdělání, zaměstnání, rodinné a ostatní vztahy, zdravotní péče, bydlení a sociální ochrana.³

¹ Sborník z konference “Jak se žije na ulici – zjevné bezdomovectví”. s. 10.

² VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5, s. 9.

³ PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 10.

Další přiblížení bezdomovectví je dle Marka a kol.: „*V rozvojových zemích se týká dokonce většiny obyvatel. Bezdomovectví některých skupin obyvatel bývá výsledkem kulturního a národního příslušenství k té či oné skupině, nikoli důsledkem sociálního selhání. Tito lidé volí nomádský způsob života dobrovolně a hlásí se tak k tradicím svého národa. Jedná se o skupiny romského etnika, původní indiánské obyvatelstvo či australské Aborigince. V legislativě vyspělých zemí se rozlišuje bezdomovectví rodin a jednotlivců. Rodiny, které se ocitly na ulici, mívají většinou lepší postavení a dosáhnou lépe na sociální pomoc státu než jednotlivci bez domova. V legislativě ČR prakticky neexistuje bezdomovectví rodin. Existují sice azyly pro matky s dětmi, ale již ne pro otce. Pokud se rodina dostane do existenčních problémů, dochází většinou k jejímu rozdělení. Budeme se zabývat především bezdomovectvím, s nímž se setkáváme u nás – jde o osoby, jejichž situace je vnímána jako důsledek komplexního sociálního selhání jednotlivce.*“⁴

1.1 POJEM BEZDOMOVEC

Podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách je bezdomovcem osoba, jenž je bez přístřeší, nebo je v nepříznivé sociální situaci, která je spojena se ztrátou bydlení.⁵

Průdková a Novotný říkají, že: „*Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních, anebo nejistých bytových podmínkách.*“⁶

Bezdomovcem, je tedy člověk, který nemá místo, nemá domov, kde se může vyvíjet, socializovat, učit se žít mezi lidmi, přijímat životní standardy. Chybí mu socializace s

⁴ MAREK J., STRNAD A. a Hotovcová L. Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 12-13

⁵ Zákon 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách [online], [cit. 12-12-2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁶ PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387- 100-0, s. 10.

lidmi, ke kterým má vztah, láska, podpora a porozumění. Postrádá prostor, kde si má s kým promluvit, prožívat radost, ale i smutnější životní události. Prostor, kde má své soukromí a může rozhodnout, koho do něj pustí a koho ne, kde se cítí v bezpečí a kam se může vždy vrátit. Být bezdomovcem tedy neznamená nemít jen střechu nad hlavou, znamená to přijít o všechny aspekty života, které jsou důležité pro jedince i pro celý jeho život.⁷

K tomuto názoru se z části přidává také Hradecký, který tvrdí, že ztráta nebo absence domova, nemusí nutně znamenat ztrátu bydlení. Protože domov nerovná se bydlení. Domov vytváří lidé, emoce s nimi spojené, které jsou ideálně pozitivní. Domov má být bezpečí a láska.⁸

Dle mého názoru tento popis nejkompexnější a nejvíce přesný, protože v sobě zahrnuje všechny aspekty života jednice.

Podle Edgara, Dohertyho a Meerta je slovo bezdomovec „označení pro heterogenní populační skupinu zahrnující viditelné bezdomovce, tj. osoby, které spí venku, tzv. *rooflessness*, osoby, které v důsledku nemožnosti zajistit si jiné bydlení žijí v ubytovacích kapacitách pro bezdomovce, tzv. *houselessness*, ale také osoby, jejichž bydlení je nejisté, tzv. *people living in insecure housing* a také osoby, které žijí v podmínkách, které neodpovídají minimálním standardům bydlení v daném kulturním a sociálním prostředí, tzv. *people living in inadequate accomodation*. Jako bezdomovci jsou označováni také ti, kteří obývají karavany nebo obytné lodě.“⁹

⁷ PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387- 100-0, s. 10-11.

⁸ HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V.: *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 27

⁹ EDGAR, B., J. DOHERTY a H. MEERT. *European Observatory on Homelessness*. Bruxelles : FEANTSA, 2002, s. 13.

1.2 SPECIFIKA POTŘEB ŽEN BEZ DOMOVA

Ženy jsou více ohroženy násilím, včetně domácího či sexuálního. V sociálních službách, které jsou společné pro ženy i muže, se často necítí bezpečně (ženy s traumatem z domácího či sexuálního násilí ze strany muže někdy nejsou schopny vůbec do smíšených služeb docházet).

Ženy bez domova řeší otázky sexuálního zdraví, antikoncepce, těhotenství a mateřství a mají často omezené či vůbec žádné zdroje k řešení těchto situací, ženy mají specifické hygienické potřeby a zvláště pro ženy bez domova může být obtížné zajistit si na ně prostředky. Další komplikací může být nedostupnost k toaletě či sprchám.

Zřízení musí být často zaměřené pouze na ženy, protože ve smíšených zařízeních ambulantních, terénních nebo pobytových se jim často nedostává veškeré materiální nebo sociální pomoci, kterou potřebují. Jako je například dostatek hygienických potřeb specifické pro ženy nebo odborné pomoci, jako je například spolupráce zařízení s psychologkou, možnost gynekologického lékaře nebo krizové intervence. Zařízení se specifickými na ženy jsou často také menší, klidnější, bezpečnější, dostane se jim více individuální práce, a právě proto jsou pro spoustu žen příjemnější.¹⁰

¹⁰ Metodické pokyny, Cíle a způsoby poskytování sociální služby, Farní charita Praha 1 – Nové město, 2021, s. 3.

2 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Ze studia odborné literatury je zřejmé, že typologie, stejně jako definice bezdomovectví nebo pojmu bezdomovec, které jsou obsahem minulé kapitoly, není jednotná. Existuje mnoho různých výkladů typologie bezdomovectví, některá jsou obsáhlejší, kategorizují koncepci a životní situace, podle aktuální situace osoby bez přístřeší. Některá jsou naopak stručná, rozdělená do několika typů, z nichž každý obsahuje více životních situací zmiňovaných osob bez přístřeší.

V této kapitole představím některé z delších i kratších typů bezdomovectví pro lepší představu, pochopení a ucelení celé problematiky.

2.1 ETHOS – EVROPSKÁ TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ A VYLOUČENÍ Z BYDLENÍ V PROSTŘEDÍ V ČR

Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, vytvořila typologii bezdomovství a vyloučení z bydlení, jenž nese název ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že mít domov lze chápat ve třech oblastech. Jen první z nich je fyzická oblast, kterou popisují jako prostor, kde může osoba s rodinou žít. Druhá je sociální, kterou popisují jako možnost být v prostoru, kde mám soukromí a možnost být účastníkem sociálních vtaů. Třetí oblast uvádějí jako právní, která se představuje jako právní možnost k užívání nějakého prostoru. ETHOS uvádí, že veškeré tyto oblasti jsou důležité a absence některé z nich, může vést k bezdomovectví.

Dále uvádí čtyři formy vyloučení z bydlení:

Bez střechy

- **Osoby žijící venku.** Tyto osoby žijí ve veřejných prostorech, jako jsou například nádraží, parky, přespávají ve stanu, pod mostem, na lavičce, v jeskyních, garážích, ve vracích aut.
- **Osoby v noclehárně.** Osoby bez bydliště, užívající služeb nocleháren.

Bez bytu

- **Osoby v ubytovnách pro bezdomovce.** Jako jsou azylové domy s krátkodobým ubytováním. Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním.
- **Osoby v pobytových zařízeních pro ženy.** Ženy žijící v krátkodobých pobytových zařízeních z důvodu domácího násilí.
- **Osoby v pobytových zařízeních pro imigranty.** Zřízení pro žadatele o azyl, osoby využívající pobytové zařízení z důvodu imigrace nebo pro migrující pracovníky, kteří nemají možnost stálého bydlení.
- **Osoby před propuštěním z instituce.** Osoby před propuštěním z věznice nebo vazební věznice bez možnosti jiného ubytování. Osoby propuštěné ze zdravotnického zařízení bez možnosti jiného bydlení. Osoby před propuštěním z instituce pro mládež nebo například z pěstounské péče, které nemají možnost jiného bydlení.
- **Uživatelé dlouhodobější podpory.** Osoby, které bývaly bezdomovci. Osoby v seniorském věku nebo invalidní osoby, bez možnosti jiného bydlení.

Nejisté bydlení

- **Osoby s nejistým bydlením.** Osoby žijící u přátel nebo příbuzných nebo osoby v podnájmu. Osoby žijící v bytě nebo prostoru bez právního nároku na něj. Může jít o osoby, které byt užívají nezákonně. Osoby, které nezákonně obsadí pozemek. Může jít o osoby, které obývají chatu, zahrádkářskou kolonii bez právního nároku.
- **Osoby ohrožené vystěhováním.** Osoby, které dostali výpověď z bytu. Osoby ohrožené vystěhováním z důvodu ztráty vlastnictví.
- **Osoby ohrožené domácím násilím.** Případy, kdy jsou policejně zaznamenané útoky na oběť domácího násilí z důvodu jejího bezpečí.

Nevyhovující bydlení

- **Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách.** Osoby žijící v mobilním obydlí, chatce, maringotce, karavanu bez možnosti jiného

bydlení. Osoby žijící v budovách, které nejsou určeny k bydlení, například na pracovišti. Osoby v provizorních stavbách, bez kolaudace.

- **Osoby žijící v nevhodném obydlí.** Osoby, které žijí v obydlí, které se v průběhu času stalo neobyvatelným.
- **Osoby žijící v přelidněném bytě.** Osoby žijící v bytech, jenže počet osob převyšuje národní normu, jež definuje přelidnění podle rozměru nebo počtu místností.¹¹

Některým z výše zmíněných pobytových nebo ambulantních zařízení pro lepší pochopení a přiblížení se celému jevu bezdomovectví a všemu, co s tím souvisí, se budu dále zabývat v následujících kapitolách.

2.2 ZÁKLADNÍ TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Další typologií bezdomovectví je úplně základní, vnímané laickou veřejností, ale i používanou odborníky v pomáhajících službách. Žádná typologie není úplně přesná, protože každý příběh osoby na ulici je jedinečný, nicméně vnímám jako důležité, tuto typologii uvést.

- **Bezdomovectví zjevné** – Jsou ty typické osoby, které si asi každý z nás pod pojmem slova „bezdomovec“ představí. Osoby, které poznáme na první pohled podle zanedbaného vzhledu, zápachu, často mají špatnou velikost oblečení a spoustu vrstev na sobě. Také je poznáme podle toho, jak se chovají. Často sedí na lavičce, nádražích, zastávkách nebo třeba v parku, Mívají u sebe často i láhev alkoholu. Sbírají nedopalky cigaret, žebrají nebo prohledávají kontejnery. Často mají kolem sebe tašky plné věcí, které jsou také celým jejich majetkem. Tito lidé hojně využívají sociálních služeb, ale jinak nebývají na nic vázáni a chtějí být svobodní. Někteří z nich také jakoukoliv pomoc odmítají. Část z těchto lidí jsou takzvaní dobrovolní bezdomovci, kteří již

¹¹Ethos - typologi bezdomovectví [online], [cit. 12-12-2022]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf

nechtějí žít běžným způsobem života, rezignovali a chtějí se vymanit z obvyklých sociálních norem. I když otázka dobrovolnosti je lehce zavádějící, protože osoby bez domova mají omezené možnosti a rozhodnout se jít z bytu na ulici je snadné, ale jít z ulice do bytu, je již velmi náročné.

- **Bezdomovectví skryté** – Skrytí bezdomovci jsou především ti, které na první pohled nepoznáme. Často se o sebe starají, jsou upravení, čistí, oblečení jim padne a jsou prakticky k nerozeznání od běžné skupiny obyvatel. Tato skupina osob se distancuje od bezdomovců zjevných. Často přespávají u přátel, známých, někteří žijí venku nebo v chatkách. Pokud žijí venku tak přes zimu využívají ubytovacích služeb.
- **Potenciální bezdomovci** – Tuto skupinu tvoří lidé, kterým bezdomovectví hrozí. Většinou se mají jak živit, mají práci a kde bydlet. Místo, kde bydlí, není ale ideální z mnoha důvodů. Byt je nevyhovující nebo tam žije příliš mnoho lidí. Jsou to lidé, kteří jsou bezdomovectvím ohroženi a často se mohou na ulici ocitnout během pár dní. Do této skupiny také patří osoby propuštěné z ústavní výchovy nebo výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), z terapeutických komunit nebo z dlouhodobé hospitalizace, kteří se nemají kam vrátit, nemají rodinu nebo přátele, kteří by se o ně postarali a pomohli jim. Dále sem patří lidé, kteří žijí v podnájmech, zvláště pokud nemají podnájemní smlouvu. Nicméně tato skupina lidí je velmi početná a vychází z nemožnosti získání, koupení vlastního majetku, především bytových prostor. Do této skupiny mohou tím pádem patřit i mladí lidé, absolventi škol, rozvedení lidé nebo osoby, které pracují příležitostně. Samozřejmě sem patří i osoby závislé na návykových látkách, alkoholových či nealkoholových, dále patologičtí hráči, kteří zatím mají možnost bydlení.¹²

¹² PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387- 100-0, s. 13-15.

Mezi všemi těmito skupinami je obrovský rozdíl jak ve způsobu života, v sociální oblasti a životní úrovni. Nicméně je toto dělení často používané, i když je rozdělení velmi jednoduché. Na druhou stranu obsahuje všechny skupiny lidí, o nichž hovoří i obsáhlejší typologie.

2.3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

Spousta lidí, kteří projdou kolem osoby žijící na ulici nebo viděli bezdomovce či bezdomovkyni si asi pomyslelo, jak je možné, že se ten člověk dostal na ulici, co se mu v životě asi přihodilo a jestli to je jeho volba, nebo ne, jestli ten člověk vůbec dělá něco pro to, aby na tom byl v životě lépe a žil běžným životem.

„Zjev bezdomovce provokuje a kolemjdoucí se zamyslí, zda takovému člověku lze vůbec pomoci. Ptá se po příčině tohoto stavu, zda si za to může sám nebo se stal obětí systému. Zdá se, že člověk potřebuje odpověď na tuto otázku a to ho dovede k rozhodnutí, zda se zastavit a pomoci. Když se rozhoduje, zda pomoci dospívá k závěru: pomoci ano, ale ne těm, kteří si za to mohou.“¹³

Ze všech informací od lidí bez domova vyplívá, že příčinami bezdomovectví je celá řada a že je výsledkem **působení vnějších i vnitřních faktorů**.

- **Příčiny vnější** – Tyto příčiny jsou objektivní, strukturální a jsou zapříčiněné ekonomicko-politickou situací daného státu nebo země. Mezi tyto příčiny patří například vysoká míra nezaměstnanosti, finanční nedostupnost bydlení, malé zabezpečení státu pro osoby ve stáří nebo nemoci, nedostatek sociálních služeb nebo jejich nedostatečná návaznost a provázanost. Tato příčina bezdomovectví bývá často u mladých lidí propuštěných z institucionální výchovy nebo lidí propuštěných z VTOS. Tito lidé se často nemají kam vrátit nebo nemají nikoho, kdo by jim pomohl zorientovat se v životě.

¹³ MAREK J., STRNAD A. a Hotovcová L. Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 16-17

- **Příčiny vnitřní** – Toto jsou příčiny subjektivní „*zahrnují materiální, vztahové a osobní podmínky jednotlivců a rodin.*“¹⁴ Podmínky materiální jsou například nízký příjem, dlouhodobá nezaměstnanost nebo ztráta zaměstnání, zadlužení a následně exekuce. Nezaměstnanost dlouhodobá také může vést ke ztrátě pracovních návyků a osoba pak není schopna dodržovat například pracovní dobu. Také může vést ke ztrátě kvalifikace. Trh práce se stále vyvíjí a vznikají nebo zanikají některé pracovní pozice, takže osoba dlouhodobě nezaměstnaná se nevyvíjí zároveň s trhem práce a pracovních požadavků. S tím pak následně souvisí ztráta sebedůvěry po několika neúspěšných pokusech o získání pracovní pozice. Do vztahových podmínek může patřit nefunkční rodina a vztahy, špatné zázemí a osoba žijící neustále v konfliktu poté nemusí mít motivaci k udržení nebo hledání zaměstnání. Poslední faktory jsou osobní, tam můžeme zařadit duševní problémy nebo fyzická omezení. Také lze zařadit různá traumata, která jedinec prožije, jako jsou například domácí násilí, sexuální zneužívání, závislosti v rodině a podobně.¹⁵

Vacínová uvádí, že první z příčin bezdomovectví v ČR je rozpad rodiny a druhou nejčastější příčinou je ztráta zaměstnání.¹⁶

¹⁴ VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví, In kol. Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce, Praha, 2009, ISBN 978-80-7338-069-4, s. 128

¹⁵ PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387- 100-0, s. 15-16.

¹⁶ VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví, In kol. Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce, Praha, 2009, ISBN 978-80-7338-069-4, s. 128

3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Pro pochopení problematiky bezdomovectví je nutné znát a mít přehled v sociálních službách, které tito lidé často využívají. Jejich formy, druhy a účel.

Sociální služby vymezuje a definuje Zákon o sociálních službách v § 3 odst. a) následně: „*jedná se o činnosti nebo soubor činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.*“¹⁷

Matoušek definuje sociální služby jako „*služby, které jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.*“¹⁸ I přesto ale upozorňuje, že definice se může lišit nebo být přesnější s ohledem a zaměřením na cílovou skupinu.

Dále také vysvětluje, že sociální služby se mohou lišit v zřizovateli a to mohou být služby veřejné nebo komerční. Říká, že veřejné služby jsou financovány z veřejných rozpočtů a jsou poskytovány v zájmu veřejnosti. Mohou také spadat pod mnoho resortů státní správy a upravují se dle široké škály právních norem. Komerční služby jsou naopak poskytovány na základně obchodního kontraktu mezi poskytovatelem a uživatelem. Sociálními službami se tedy rozumí služby, kde se vykonává sociální práce.¹⁹

¹⁷Zákon 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, § 3 odst. a) [online], [cit. 01-02-2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

¹⁸MATOUŠEK, Oldřich, a kol.. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení, Praha: Portál, 2007, 9 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

¹⁹Taktéž

3.1 FORMY A DRUHY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách dělí sociální služby do tří forem – pobytové, ambulantní a terénní a uvádí příklady konkrétních sociálních služeb.

- **Pobytové** - Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb.

Do nichž spadají například tyto služby: azylové domy, domy na půl cesty, odlehčovací služby, domovy pro seniory, chráněné bydlení, bydlení se zvláštním režimem, krizová pomoc, intervenční centrum, terapeutické komunity, ubytovny.

- **Ambulantní** - Ambulantní služby jsou služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování.

Do nichž spadají například tyto služby: centra denních služeb, denní stacionáře, krizová pomoc, intervenční centra, kontaktní centra, nízkoprahová denní centra, noclehárny.

- **Terénní** – Jako terénní služby označujeme takové, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

Do nichž spadají například tyto služby: osobní asistence, telefonická krizová pomoc, pečovatelská služba, pečovatelská služba, terénní programy.

Druhy sociálních služeb dělí také do tří částí – sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

- **Sociální poradenství** – Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro

osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

- **Služby sociální péče** – Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí.

Do nichž spadají například tyto služby: osobní asistence, podpora samostatného bydlení, centra denních služeb, týdenní stacionáře.

- **Služby sociální prevence** - Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Do nichž spadají například tyto služby: telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, nízkoprahová denní centra, noclehárny, terénní programy.²⁰

²⁰Zákon 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, § 32 až §70 [online], [cit. 01-02-2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

3.2 VYBRANÉ SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY BEZ DOMOVA

Definice sociálních služeb a jejich formy jsou zmíněny v předešlých kapitolách.

V této podkapitole bych ráda představila několik konkrétních sociálních služeb a přiblížila jejich působnost a nabízené služby.

Azylové domy – Azylové domy je pobytová sociální služba na přechodnou dobu, vhodná pro osoby v nepříznivé sociální situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. Služba nabízí činnosti, jako jsou například poskytnutí potravy nebo pomoc s jejím zajištěním, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Azylové domy uvádí ceny za poskytování služby, ceny bývají ale orientační a je možné je platit z dávek pomoci v hmotné nouzi. Služba je poskytována v délce 1 roku.

Ubytovny – Ubytovna není sociální služba, i přesto je hojně využívána osobami v sociální tísní. Je to služba, která je zpoplatněná a vybrané ubytovny je také možné platit z dávek pomoci v hmotné nouzi. Poskytují zpravidla přechodné, krátkodobé ubytování. Nabízí doplňkové služby jako například úklid pokojů, výměna ložního prádla, prodej a výdej stravy.

Nízkoprahová denní centra – Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, výjimečně i terénní služby, pro osoby bez domova. Poskytují a provádějí základní činnosti, jako je například poskytnutí potravy nebo pomoc s jejím zajištěním, pomoc při obstarávání osobních záležitostí a ochraně práv, možnost osobní hygieny, praní, přístup na internet.

Noclehárny – noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší. Nabízí přenocování přes noc a možnost využití hygienického zařízení. Služby bývají zpoplatněné.

Sociální poradny – zajišťují sociální poradenství osobám v nepříznivé sociální situaci, potřebné informace, které přispívají k nalezení vhodného nebo adekvátního řešení situace. Sociální poradenství je vždy poskytováno bezplatně. Poskytují například

poradenství v oblasti sociálních dávek a sociálních služeb, poradenství v obtížných životních situacích spojené s hmotnou nouzí a znevýhodněním na trhu práce.²¹

²¹Centrum sociálních služeb a Hlavní město Praha, Pražský adresář služeb pro osoby v sociální tísní, Praha, 2022, s. 8 - 85

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální práce je pracovní proces a forma práce sociálních služeb nebo institucí. Zaměřuje se na pomoc jednotlivcům, skupinám, komunitám. Obsahuje jak teoretické základy ze společenskovední disciplíny, tak i z praktických činností a poznatků. Cílem sociální práce je práce se sociálním problémem, jeho odhalení a vysvětlení a následně zmírnění a řešení ve spolupráci s uživatelem sociální služby. Sociální práce je nedílnou součástí sociálních služeb a sociální služby jsou nedílnou součástí sociální práce.

Přiblížení sociální práce je velmi důležité pro pochopení problematiky bezdomovectví, forem pomoci a pro lepší orientaci v celém komplexu služeb.²²

4.1 ODBORNÁ ZPŮSOBILOST K VÝKONU POVOLÁNÍ

Odbornou způsobilostí k výkonu profese sociálních pracovníků se rozumí:

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu 40) v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu 41),
- c) odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka při poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče podle § 52 má též sociální pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu 42),

²²KREJČÍŘOVÁ O. a TREZNEROVÁ I. Sociální služby, Olomouc, Investice do rozvoje vzdělávání, 2013, ISBN: 978-80-244-3692-0, s. 28.

d) při uznávání odborné kvalifikace nebo jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie se postupuje podle zvláštního právního předpisu 31).²³

Odbornou způsobilost k výkonu profese u pracovníků v sociálních službách:

- Základní vzdělání nebo střední vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu v minimálním rozsahu 150 hodin,
- střední vzdělání nebo střední odborné vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu v minimálním rozsahu 200 hodin,
- základní vzdělání, střední vzdělání, střední odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání.²⁴

4.2 ČINNOSTI SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA VE VZTAHU K UŽIVATELI SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Základní činnosti sociálního pracovníka, nejčastěji provedené formou rozhovoru.

Základní sociální poradenství:

- Poskytuje pracovník v sociálních službách a sociální pracovník,
- informuje o fungování sociálních služeb a sociální pomoci,
- poskytuje všem, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci a projeví zájem o informace.

Informování o rizicích:

- Informuje sociální pracovník i pracovník v sociálních službách,
- pro zájemkyni i uživatelku sociální služby,

²³Zákon 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, § 110 odst. a) až d), [online], [cit. 01-02-2023].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

²⁴KREJČÍŘOVÁ O. a TREZNEROVÁ I. Sociální služby, Olomouc, Investice do rozvoje vzdělávání, 2013, s. 30. ISBN: 978-80-244-3692-0

- cílem je porozumění rizikům stávajícímu způsobu života (nevyhovující ubytování, nedostatečná hygiena, absence zdravotní péče, špatná životospráva závislosti).

Řešení nepříznivé sociální situace:

- Informuje sociální pracovník i pracovník v sociálních službách,
- ztjišťuje se nepříznivá sociální situaci uživatelky soc. služby,
- uživatelce sociální služby se nabízí možnosti řešení,
- následně se individuálně plánuje.

4.3 INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ

Individuální plánování vychází z potřeb a představ uživatelky. Základní metodou je rozhovor, kdy dochází k „vyjednávání“ o tom, jaké jsou zakázky uživatelky a do jaké míry jí je mohou pracovníci pomoci naplnit.

Individuální plánování je proces, který má své jednotlivé důležité momenty významné pro pracovníka i uživatelku. Skládá se ze stejných částí jako plánování čehokoli jiného – zkoumání situace, tvorba plánu, realizace plánu a vyhodnocení. Tento proces se, spolu s uživatelkou, neustále opakuje.

Každý individuální plán je vyjádřením vzájemného závazku a vymezením odpovědností zúčastněných stran. Je vyjádřením vzájemného porozumění a pochopení procesu, který bude následovat.

Individuální plán

Individuální plán je výsledkem procesu individuálního plánování. Obsahuje ujednání o okruhu témat spojených kolem otázky: *Co bude uživatelka sociální služby dělat pro zlepšení své situace, k čemu bude směřovat a jaká zde bude role pracovníka?* Pomocí individuálního plánu pracovník s uživatelkou plánuje postupy a kroky k dosažení cílů, spolu s uživatelkou rozhodují, v jakých termínech k tomu dojde, jaké zdroje se využijí a jak se bude hodnotit dosažení cílů.

Klíčový pracovník

Klíčový pracovník je ten, „za kterým mohu kdykoli jít, rozumí mi, umí pro mě zprostředkovat pomoc apod.“²⁵ Klíčový pracovník se spolu s uživatelkou podílí na tvorbě individuálního plánu. Klíčovým pracovníkem může být jak sociální pracovník, tak pracovník v sociálních službách, avšak ten spoluprací s uživatelkou sociální služby (a tvorbu individuálního plánu) konzultuje se sociálním pracovníkem. Kolegové se také mohou, v závislosti na charakteru služby či přání uživatelky, dle potřeby, do celého procesu plánování zapojit (klíčový pracovník stále celý proces koordinuje). Uživatelka sociální služby může kdykoliv během spolupráce požádat o změnu svého klíčového pracovníka. Také sám klíčový pracovník může o tuto změnu požádat (ať už z objektivních či subjektivních důvodů).

Fáze plánování/plánu

- Fáze zkoumání nepříznivé sociální situace
- Fáze tvorby plánu (a kroků k naplnění cíle/ů)
- Fáze realizace plánu
- Fáze vyhodnocení plánu

Fáze zkoumání nepříznivé sociální situace

Individuální plánování začíná popisem nepříznivé sociální situace dané uživatelky. Jedná se o situaci, ve které se uživatelka aktuálně nachází. Může se týkat – ztráty bydlení, ztráty zaměstnání apod.

Před tímto popisem je potřeba se zamyslet nad tím, co právě prožívá, řeší a potřebuje. Popis vychází z naší zkušenosti s uživatelkou. Při tomto procesu je na místě doptávat se na názor svých kolegů a kolegyně, aby byl pohled na danou věc co nejobjektivnější. Formulace nepříznivé situace vypadá spíše jako příběh, který o uživatelce vyprávíme tak, aby z něj bylo zřejmé, jak žije, co dělá.

²⁵Metodické pokyny, Cíle a způsoby poskytování sociální služby, Farní charita Praha 1 – Nové město, 2021, s. 5.

Fáze tvorby plánu (a kroků k naplnění cíle/ů)

Ve chvíli, kdy se disponuje s informacemi o nepříznivé sociální situaci uživatelky, přistupuje se k další fázi - tvorbě plánu. Pracovník společně s uživatelkou stanoví cíle a kroky k jeho realizaci. Pracovník informuje uživatelku o tom, k jakým cílům by mohli skrze službu směřovat. Cíle jsou průsečíkem pohledu pracovníka a uživatelky. K jejich dosažení se zvolí již zmíněné kroky, které nás společně s uživatelkou dovedou k naplnění individuálního cíle. Musí být jasně určeno, co vykoná uživatelka a co pracovník.

Cíl(e) stanovený v rámci individuálního plánování má tyto charakteristiky:

- realistický – odpovídá osobním možnostem uživatelky a tomu, co daná služba nabízí
- měřitelný – má vyjasněny znaky, podle kterých bude možné určit, zdali se cíl podařilo splnit či nikoliv
- konkrétní – jasně a srozumitelně určené kroky, podle kterých má k cíli dojít
- stručný – v zájmu jednoduchosti a přehlednosti
- aktuální – v souladu s aktuálními potřebami uživatelky

Fáze realizace plánu

V této fázi dochází k realizaci naplánovaných kroků, které vedou k vytčenému cíli (cílům). Pracovník podporuje uživatelku, aby využívala své vlastní dovednosti a kompetence. Uživatelka s pracovníkem v průběhu fáze aktivně komunikuje, v případě potřeby dochází k úpravě naplánovaných kroků. Průběh této spolupráce je zaznamenáván.

Fáze vyhodnocení plánu

Je poslední součástí individuálního plánování, kdy dochází k vyhodnocení a reflexi individuálního plánu. Pracovník plán s uživatelkou zreviduje a sepíše zápis. Revize se tedy stává nástrojem, který uživatelce ukazuje, jak vypadala spolupráce a jaké kroky či cíle byly naplněny – co se změnilo. Je taktéž zpětnou vazbou pro pracovníky a umožňuje tak vidět vykonanou práci v čase. Pokud nějaké cíle nebyly naplněny, do

zápisu napíše pracovník, co se nepodařilo a proč. Navrhne také změny pro příště, aby byl cíl efektivnější.²⁶

²⁶Metodické pokyny, Cíle a způsoby poskytování sociální služby, Farní charita Praha 1 – Nové město, 2021, s. 6-10.

5 KVALITA ŽIVOTA

Ze studia odborné literatury je zřejmé, že kvalita života se dá vnímat ze spousty pohledů, které mohou být ovlivněny sociokulturními podmínkami, prostředím, zdravím, přesvědčením, náboženstvím, subjektivním charakteru a vnímání. Pojmem a definicemi nebo alespoň přiblížením pojmu kvality života se zabývají nejrůznější vědní obory, jako je například sociologie, psychologie, zdravotnictví, psychoterapeutické pojetí nebo třeba pedagogické a filozofické vnímání kvality života, protože i vzdělání a vědění je součástí kvality života. Těchto pohledů je celá řada a každé toto pojetí je jiné, zaměřují se více či méně na jiné etapy života, ale často se shodují v potřebách jedince.

Obrázek č. 1: Maslowova pyramida potřeb ²⁷

²⁷Maslowova pyramida potřeb [online], [cit. 10-02-2023]. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Maslowova_pyramida_pot%C5%99eb__%C4%8Dernob%C3%ADle.jpg

Kvalitu života tedy jistě ovlivňuje komplex aspektů života a nelze se zaměřit pouze na jeden. Definice jednotlivých aspektů může pomoci při sestavení celkového pojetí kvality života.²⁸

Vymezení prvních činitelů, které ovlivňují a definují oblasti definující kvalitu života, uvedl W. Forrester. Jedná se o finanční zabezpečení, které odpovídá standardu, životní prostředí, problém znečištění a nárůst počtu obyvatel. Dle Vaňurové a Mühlpachra „*toto vymezení rozšířila a upřesnila OSN v roce 1961, kdy přijala 12 faktorů a označila je jako „podmínky života“: stav ochrany zdraví, životní prostředky, vzdělání, pracovní podmínky, stav zaměstnanosti, uspokojování potřeb a zásoby, doprava a komunikace, byty a jejich výstavba, odpočinek a zábava, oblékání, sociální jistoty, osobní svoboda.*“²⁹

Jedou asi z nejzásadnějších částí kvality života je zdraví. V současné době se tento pojem stal častým obsahem vědních oborů a je jedním z nejdůležitějších aspektů ve zdravotnictví, kdy je ukazatelem při průběhu výběru a hodnocení léčby. Při definování pojmu zdraví se objevuje celá řada koncepcí, které vychází z různých mezioborových pojetí ovlivněných sociálním nebo kulturním prostředím.

Vývoj definicí zdraví se postupem času měnil. Rané definice zdraví se soustředily na schopnosti těla fungovat, tedy že zdraví bylo považováno za stav normální funkce, který mohl být čas od času narušen nemocí. Toto dříve často citované pojetí zdraví jako jen nepřítomnosti nemoci je dnes překonáno, takže se také nelze omezit pouze na normální fungování těla.

Nejpoužívanější definice zdraví dle WHO: „*Zdraví je stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, a ne jen nepřítomnost nemoci nebo vady*“.³⁰ I tato definice potvrzuje, že pojem zdraví není pouze o fungování těla, nýbrž o všem s ním související a vším, co

²⁸VAŇUROVÁ H., MÜHLPACHR P., Kvalita života, Masarykova univerzita, Brno, 2005, s. 11, ISBN: 80-210-3754-7

²⁹Taktéž

³⁰Definice zdraví dle WHO, [online], [cit. 08-02-2023]. Dostupné z: <https://elearning.tul.cz/mod/book/view.php?id=295589>

se jedince přímo týká. Obsahuje v sobě vlastně všechny aspekty, které mohou vést k měření kvality života.

5.1 VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ ASPEKTY KVALITY ŽIVOTA

Jesenský dělí aspekty nebo činitele kvality života do dvou skupin, které se dají využít na jedince, ale i na celou společnost. I přesto, že se zaměřuje na osoby s handicapem, jeho dělení je díky své povaze objektivní a dá se využít na každého jedince.

Vnitřní – somatické a psychické vybavení ovlivněné onemocněním, poruchou, defektem či defektivitami. Mezi vnitřní činitele patří všechny aspekty ovlivňující rozvoj a integritu osobnosti handicapovaného.

Vnější – představují podmínky jejich existence. Jedná se o ekologické, společensko-kulturní, výchovně vzdělávací, pracovní, ekonomické a materiálně technické faktory. Tato oblast koresponduje s objektivní dimenzí kvality života.³¹

5.2 ROZDĚLENÍ OBLASTÍ KVALITY ŽIVOTA

Vaďurová ve svém díle využila pro rozdělení kvality života definici Světové zdravotnické organizace, která následně vydefinovala do čtyř objektivních skupin, které se dají využít na každou osobu bez ohledu na věk, pohlaví, postavení ve společnosti a také se dají využít ve všech etapách lidského života.

Fyzické zdraví a úroveň samostatnosti – energie, únava, bolest, odpočinek, mobilita, každodenní život, závislost na lékařské pomoci, schopnost pracovat, schopnost adaptovat se.

Psychické zdraví a duchovní stránka – sebepojetí, negativní a pozitivní pocity, sebehodnocení, myšlení, učení, paměť, koncentrace, víra, spiritualita, vyznání.

Sociální vztahy – osobní vztahy, sociální podpora, sexuální aktivita.

³¹JESENSKÝ, J. Andragogika a getontagogika hanciapovaných, Praha: Karolinum, 2000, s. 80, ISBN: 80-7184-823-9.

Prostředí – finanční zdroje, svoboda, bezpečí, dostupnost zdravotnické a sociální péče, domácí prostředí, příležitosti pro získávání nových vědomostí a dovedností, fyzikální prostředí (znečištění, hluk, provoz, klima).³²

Toto rozdělení bylo vydefinováno především jako nástroj pro měření kvality života.

Měření kvality života lze také rozdělit do několika úrovní, kde se měření nezaměřuje jen na jedince, ale na skupiny osob.

- **Makro-rovina** – Tato rovina se zaměřuje na celé společenské celky, daný kontinent nebo stát. Při hodnocení kvality života zohledňuje například politický systém země, ekonomickou situaci země, terorismus nebo boj s terorismem, zdravotní úroveň a epidemiologickou situaci.
- **Mezo-rovina** – Tato rovina se zaměřuje na menší skupiny, jimiž jsou například školy, zdravotnická zařízení, firmy. V této rovině se vedle otázek z makro-roviny zohledňují také otázky vztahů mezi lidmi v dané skupině, sdílení hodnot, naplňování potřeb.
- **Personální rovina** – Tato rovina se zaměřuje na jedince, především na jeho vnímání zdravotního stavu, hodnot, očekávání, přesvědčení jedince.
- **Rovina fyzické existence** – Tato rovina se zaměřuje na viditelné a měřitelné projevy druhých osob. Například nálada nebo zdravotní stav před a po zdravotnickém zákroku.³³

Tyto rozdělení slouží jako výchozí bod a podklad praktické části. Především rozhovoru v němž jsou otázky nastavené tak, aby vycházely z těchto oblastí. Objevují se otázky

³²VAĎUROVÁ H., MÜHLPACHR P., Kvalita života, Masarykova univerzita, Brno, 2005, s. 18-19, ISBN: 80-210-3754-7

³³Taktéž

týkající se zdraví, vzdělání, psychické a fyzické kondice, vnímání sebe sama a svého okolí. Také otázky svobody a bezpečí.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVODNÍ STUDIE

Cílem praktické části je zjistit kvalitu života žen bez domova. K této volbě mě přiměl zájem o problematiku bezdomovectví a jejich vnímání kvality života. Zajímalo mě, jak vnímají svůj život, čeho si váží, co jim přináší radost a s čím naopak spokojeny nejsou. Oslovila jsem tedy uživatelky sociální služby terénního programu Máří, spadající pod Farní Charitu Prahy 1 v Nové Městě. V teoretické části práce bylo nutno nastudovat odbornou literaturu ohledně problematiky bezdomovectví, sociálních služeb, jejichž jsou osoby bez domova cílovou skupinou, a v neposlední řadě také pojem kvalita života, její aspekty a měřitelnost. Na základně nastudované literatury, ze které vychází teoretická část bakalářské práce, jsem zvolila výběr otázek, jež jsou předmětem kvalitativního výzkumu zvoleného za účelem získání autentických odpovědí.

Dílčí cíle výzkumné části:

- Zjistit úroveň a vliv vzdělání a na stávající život žen bez domova a jejich schopnost adaptace,
- zjistit, jak hodnotí svou roli ve společnosti,
- zjistit okruh sociálních vztahů a jejich pevnost,
- zjistit zdravotní stav žen bez domova,
- zjistit, jaký mají přístup ke zdravotní péči,
- zjistit, co pro ženy bez domova znamená práce a jejich způsob obživy,
- zjistit, co pro ženy bez domova znamená volný čas,
- zjistit, jak ženy bez domova vnímají samy sebe po vizuální stránce a v kontextu života,
- zjistit informace o vnímání svobody a pocitech štěstí,

- zjistit informace o pocitu bezpečí,
- zjistit úroveň spokojenosti v nejdůležitějších bodech života, žen bez domova.

6.1 Výzkumné metody

Jako výzkumnou metodu byl zvolen kvalitativní výzkum, kterému se detailně věnuje Hendl ve své odborné literatuře. Zabývá se nejčastějšími metodami výzkumu a jejich aplikací prostřednictvím rozhovoru.

6.1.1 ROZHOVORY

Rozhovor je primární a nejdůležitější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu.

Výzkumník si musí ujasnit výběr respondentů, připravit otázky do rozhovoru podle volby tématu a cíle výzkumu, rozvrhnout si čas na provedení rozhovoru podle jejich počtu a délce stráveným při jednom rozhovoru. Otázky musí být jasné, srozumitelné s ohledem k dané cílové skupině. Výběr respondentů by měl odpovídat cíli výzkumu, aby bylo možné získat relevantní odpovědi k tématu nebo otázce. Při samotném rozhovoru je důležité vést respondenta k odpovědi na otázku, ale zároveň pozorovat jeho postoje a názory, navazovat na odpovědi a z tohoto důvodu mohou během rozhovoru vyvstávat jiné otázky týkající se tématu a respondentova pohledu na věc. Celý výzkum se také odvíjí od typu rozhovoru a formě otázek.

Nejčastější formou zaznamenávání rozhovoru je nahrávání si ho na diktafon se souhlasem respondenta a poté jej autenticky a doslovně převést do psané formy s doplněním poznámek pro snazší a efektivnější analýzu a následnou interpretaci.³⁴

³⁴HENDL J., Kvalitativní výzkum, základní teorie, metody a aplikace, Portál, 2008, s. 166-172, ISBN: 978-80-7367-485-4.

Výběr okruhu otázek vychází z nastudované literatury a zaměřuje se na témata sociálních vztahů, vzdělání, zdravotní oblasti, sebehodnocení a vnitřních pocitů, které jsou rozděleny do 15 otázek.

6.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ PRO ROZHOVOR

Za respondentky jsou zvoleny uživatelky sociální služby pro ženy terénního programu Máří spadající pod Farní charitu Prahy 1 na Novém Městě. Respondentky tvořily tedy ženy bez domova, se kterými pracovníci terénní služby přichází denně do kontaktu. Všechny tyto ženy žijící na ulici jsou bez domova déle než 10 let a proto jsou vhodnými respondenty, protože jejich odpovědi vychází z dlouhodobé zkušenosti a vnímání a celková kvalita jejich života je již ovlivněna problematikou bezdomovectví. Respondentů bylo celkem 7.

Metodu sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, který trval zhruba 20 minut. Výzkum proběhl v přirozeném prostředí respondentů.

7 INTERPRETACE ROZHovorŮ – KÓDOVÁNÍ

1. kód - Úroveň vzdělání a jeho vliv na život žen bez domova a jejich schopnost adaptace.

Pro zjištění a zmapování této dílčí otázky jsou použity otázky č. 1 a č. 2. Respondentkám byl položen dotaz na úroveň dosaženého vzdělání, schopnost přizpůsobovat se, kterou se sebou proces výchovy a vzdělávání přináší a jak jejich vzdělání ovlivnilo jejich život.

Čtyři ze sedmi respondentek uvádí za nejvyšší dosažené vzdělání základní. Zároveň také zdůrazňují, že absence vyššího vzdělání měla negativní vliv na jejich život.

Respondentka č. 1: *„Bylo vzdělání, dělala jsem cukrářku na škole, pak jsem odešla a byla ve fabrice a pak jsem odjela do Prahy, byla to škoda, mohla jsem si udělat kurz a měla bych to, ve škole jsem měla jedničky, ale na praxi jsem nechodila a chodila jsem se koupat jako mladej člověk a chyběli mi dva měsíce, ale základy umím, ale dneska toho lituju.“*

Respondentka č. 2: *„Chodila jsem na střední, no a tak jsem si pak našla kluka, on byl docela grázl, ale byl krásnej. No a tak jsem s ním trávila čas a chytila se tý špatný party, kam on teda patřil. My už spolu roky nejsme a ani nevím co s ním je, ale školu jsem neudělala, hodně jsme pili, brali jsme nějaký ty drogy občas do školy jsem nechodila a pak jsem skončila úplně, protože mě vyhodili. Takže vzdělání vlastně nemám no a teď si nemůžu najít práci.“*

Respondentka č. 7: *„Je pro mě důležitý vzdělání, ale bohužel mám základní školu, 9 let. Potom jsem nastoupila na učení na učební obor kuchařka. To mám dva roky, rok nemám dodělanej a to z důvodu, že prostě rodiče neměli dost financí na cesty, na dopravu, protože jsem jezdila vlakama, takže mě do školy přestali pouštět. A to mě hodně štve, protože teď bych měla lepší uchycení do zaměstnání, kdybych měla výuční list. A štve mě, že vůbec nekoukali na to, co bych chtěla dělat. A prostě mě poslali do školy, pak mi to zase zakázali.“*

Chtěla bych dělat se zvířatama, od mala jsem pomáhala na statku u koní a všechno umím a znám, ale nemám žádný papír žejo, nemám tu školu, takže nemůžu a to mě šťve. Mohla jsem dělat dneska, co mě baví a mohla jsem mít kvalitnější, lepší život a nebyla bych na ulici třeba, ale nemůžu no.“

Další dva respondenti uvádí, že dosažená úroveň jejich vzdělání dosahuje střední úrovně s výučním listem nebo maturitou, která ale nevedla ve větší míře ke zkvalitnění jejich života.

Respondentka č. 4: *„Mám gympl, a kdyby bylo po mém, tak bych si udělala třeba kadeřnici, protože gympl mi k ničemu moc nebyl, protože jsem nešla dál studovat. A je to důležitý, když máš maturitu tak je to o něčem jiným, pak když sháníš práci.“*

Jeden respondent se přiklání k názoru, že nedostatečné vzdělání vede k nízké kvalitě života a svou situaci chce změnit dosažením určitého vzdělání.

Respondentka č. 6: *„Teď momentálně mám základní vzdělání, ale dodělávám si maturitu na oboru Sociální činnost v prostředí etnických minorit, studuju kombinovaným studiem a mám vyšší ambice se dostat za ty 4 roky na Damu nebo sociální činnosti, uvidíme, co se mi povede. Jak jsem na ubytovně, kde mám klid, tak prostě můžu studovat a taky mám kurz pracovníka v sociálních službách, tak to střídavě dělám, když to jde, dělala jsem osobní asistenci a je to důležitý určitě, abych měla lepší život.“*

Zároveň všichni z respondentů uvádí, že schopnost přizpůsobit se novým podmínkám mají.

Respondentka č. 2: *„Jo, ono to na ulici ani jinak nejde. Žijete sice ze dne na den a máme partu, s kterou jsme, a nový lidi jen tak nebreme. Ale umím no, to zvládám to dobře.“*

2. kód – Vnímání své role ve společnosti

Pro zjištění informací k druhému kódu byla použita otázka č. 4. Kdy většina respondentek uvedla, že se svou rolí nejsou spokojeny. Uvedly, že stigma bezdomovce je obrovské a postoj společnosti k nim je velmi negativní.

Respondentka č. 1: „Cítím se méněcenná mezi lidma, protože už jsem jako bezdomovec. Někam jdu, ale nejdu, stydím se. Ale starám se o sebe, myju se, jako ženská musím.“

Respondentka č. 2: „Jako lidi koukaj, vyhodí mě občas z nějakýho metra a nesedaj si ke mně, tak to je mi pak líto, ale to se meju a nesmrdím, ale cítím se odstrčená, nežádoucí tou společností a lidma.“

Respondentka č. 4: „To nejsem, protože jsem dlouho tajila, že jsem bezdomovec, protože se ke mně hned chovali jinak, ale teď už to říkám, ale já jak jsem upravená, tak jim to zas tak nevadí. Nejvíc záleží, jak vypadáte a na projevu.“

Respondentka č. 7: „Já se stydím za to, že jsem bezdomovec, takže se každý den chodím umýt, převlíkat, abych byla furt čistá a nikdo to nepoznal. Protože pak na vás lidi koukaj, a to se mi nelíbí, tak tohle proto dělám.“

3. kód – Okruh sociálních vztahů a jejich pevnost

K informacím k tomuto kódu byla použita výzkumná otázka č. 7. Z výpovědí respondentek je zřejmé, že dělí vztahy na osoby, se kterými žijí a rodinu. Přičemž většina respondentek odpověděla, že tyto vztahy jsou velmi pevné.

Respondentka č. 2: „Tyhle lidi, ty, s kterýma tady žiju, to je moje rodina a ty mi pomáhaj a já zase jim.“

Respondentka č. 3: „Děti a vnoučata jsou pro mě důležitý a ty mě drží, hlavně dcera. Když mě obrali tak mi hodně pomohla.“

Respondentka č. 4: „Pro mě jsou důležitý vztahy s teréňákama a s psychiatrickou a ty jsou výborný. A s partnerem teda taky skvělý a nikoho jinýho k sobě nepřipouštím.“

Respondentka č. 5: „Mám přítele a syna, to je pro mě nejvíc a jiný lidi nepotřebuju a ani nechci. Ono mi taky hodně lidí ublížilo, hlavně chlapů teda i násilně dost, tak už se jako moc nekamarádím s cizíma.“

4. kód – Zdravotní stav žen bez domova

K zjištění výsledků k tomuto kódu byly využity výzkumné otázky č. 11 a č. 13. Dvě respondentky odpověděly, že jejich zdravotní stav je dobrý a nejsou méně či více zdravotně omezeny.

Respondentka č. 2: *„Dobry, občas se něco objeví, taky jsem někdy nemocná, ale jinak dobrý.“*

Respondentka č. 6: *„Řekla bych, že dobrý, ale dalo by se určitě něco zlepšit.“*

Zbytek respondentek odpovědělo, že mají zdravotní problémy nebo jsou nějak zdravotně omezeny. Z výpovědi respondentek vyplývá, že vzniklé zdravotní problémy souvisí s jejich životním stylem.

Respondentka č. 3: *„Někdy mě bolí celé tělo. Jak jsem měla omrzliny na rukou, tak teď v nich v zimě nemám ani cit občas, když jsem jako venku dlouho, mám je fialový, červený a bolí to. Když něco hledám v kapse tak to ani nepoznám.“*

Respondentka č. 4: *„Zdravotní stav hodnotím kriticky roky. V roce asi 2004 poznali, že je to mániodeprese a že nejsem jen alkoholička, protože jsem hodně chlastala, ale na prášky se teď občas napiju, ale nemůžu. Volali mi záchranku několikrát a probudila jsem se na záchytkách nebo na jipce, operovali mě i, ale zdravotně jsem na tom už dobře, že můžu dechat a můžu chodit, jen ta psychika je... je těžká no.“*

Respondentka č. 5: *„Tak není to nejlepší, špatně se mi dýchá, jak člověk žije v ne úplně čistém prostředí, a pak jsem měla ten covid, z toho mám taky následky, jako to dýchání myslím, ještě jak topíme tak dýcháme ten kouř, ale jinak bych umrzla žejo, topit musím. A taky ten alkohol, tlak mám blběj. Zuby mám špatný, nějaký už nemám.“*

5. kód – Přístup žen bez domova k zdravotní péči

K zjištění informací o přístupu k zdravotní péči byla použita výzkumná otázka č. 12. Všechny respondentky hodnotí přístup k zdravotní péči velmi dobře, sdělují, že se jim vždy péče dostane, když potřebují. Zároveň ale některé respondentky poukazují na nevlídný přístup lékařů.

Respondentka č. 4: „*No právě že dobře. Vždycky se o mě všichni postarali a ta moje psychiatricka mi hrozně pomáhá. I když jsem nepřišla na nějakou schůzku, tak se nezlobila, protože jsem se rozdvojila a na to je taky prášek, teda když je zrovna mám, na tyhle léky jsou docela velký doplatky, ale no musím si je občas koupit a šetřit s nima, ale už se mi to nestává tak často a jo, pomohli mi vždycky všichni.*“

Respondentka č. 5: „*Když přijdete slušně oblečený, tak je to lepší, to se k vám chovají jinak trochu, ale taky ne všude, ale jinak dobře. Můžu chodit k doktorovi a chodím, chodím každý měsíc a píše mi léky jako bez toho doplatku. Takže jsem spokojená.*“

Respondentka č. 6: „*Pro mě teď jako pro pracujícího člověka je to teď už bez problému, ale holky co jsou na noclehárnách, tak vím z doslechu, nebo úplně venku, tak mají tu dostupnost velmi špatnou, chovaj se k nim neskutečným způsobem. Mně se tohle nestalo, teda jednou, měl trochu hloupý narážky a připomínky, ale nechal toho hned, teda po chvílce, a bez problému mě ošetřil. Ale děvčata některý neošetřili nebo udělali základní, co musel a už je pakoval z ordinace. Omezuje je to, že jsou bezdomovkyně, i v normálním životě, kor ženy, když jde o lékaře.*“

6. kód – Význam práce pro ženy bez domova a jejich způsob obživy

K zjištění výsledků k tomuto kódu byla použita výzkumná otázka č. 10. Všechny ženy uvedly, že peníze získávají z úřadu práce. Dalším způsobem obživy nebo zajištění peněz uvedla většina respondentek, že využívají nahromaděného materiálu, který pak odnášejí do sběrných dvorů, kde je od nich vykupují. Brigády mají některé z nich, ale pouze krátkodobé nebo jednorázové. Zaměstnání na plný nebo zkrácený úvazek jako způsob obživy neuvedla žádná z respondentek.

Respondentka č. 3: „*Tak pracovat bych nebyla schopná, tou bipolární poruchou jak jsem žila dvoji život. Ale nějaký peníze mi chodí z úřadu a do sběru chodím.*“

Respondentka č. 5: „*Tak určitě musím na pracák, tam je potřeba chodit každý měsíc, aby mi dali nějaký peníze, a chodím do sběru nebo do kontáku, jako pro jídlo myslím, ty prolezám a ono to zabere fakt hodně času a skoro denně.*“

Respondentka č. 7: „*Chtěla bych chodit do práce, ale mám nějaký zdravotní omezení. Takže já to v práci nevydržím moc. Chodím vždycky na nějakou brigádu, ale nevydržím to dlouho, protože mě zaměstnají jen někde na vybalování zboží třeba, to nevydržím dlouho s těma bolestma, co mi pak začnou, a nemám školu, takže, takže to je těžký a nemám možnosti. Potřebovala bych práci, kde sedím a hlavně bych se potřebovala dostat na tu ubytovnu. Nemůžu z venku chodit do práce. Ráno vyběhnout z noclehárny, a večer jdete unavený a čekáte, než vás tam pustí. Není to tam většinou čistý a je hloupý chodit špinavá do práce. Pak večer, člověk dělá ty odpolední a to na mě se už nedostane na noclehárnu řada a nechci jít spát na lavičku po práci a druhý den zase vstát a jít do práce nebo noční, to nejde.*“

7. kód – Význam volného času a jeho využívání žen bez domova

Pro získání informací k tomuto kódu byla použita výzkumná otázka č. 9. Z odpovědí respondentek vyplývá, že nejvíce tráví volný čas na místě, kde přebývají, pokud jde o trvalejší místo. Trávení volného času využívají hraním her nebo relaxují v přírodě. Dvě z respondentek také uvedly, že volný čas tráví aktivně činnostmi, které je baví.

Respondentka č. 1: „*Vařím, to mě baví. Hrajeme s kámošema kostky, hrajeme karty a někdy člověče.*“

Respondentka č. 3: „*Udělám si kafičko a relaxuju a koukám tady po přírodě, svítí sluníčko, tak odpočívám.*“

Respondentka č. 4: „*U ohně. Opečeme si maso, on vaří výborně, je tu příroda, občas si zahrajeme karty a takhle odpočíváme.*“

Respondentka č. 6: „*Tak volný čas hodně se snažím fotit, protože mám pár vernisáží i v rámci patronství, bylo to úžasné. Takže tímhle způsobem, nebo se učím.*“

Pouze jedna z respondentek uvedla, že žádný volný čas nemá. Jako příčinu absence volného času a odpočinku uvádí absenci stabilního místa pro pobyt.

Respondentka č. 7: „*Kdybych měla svůj domov, tak bych si udělala den pro sebe třeba, nebo si pustila televizi, udělat si ten hezký den, ženský věci hlavně. Ale jsem venku, takže nemám vlastně volnej čas teď, musíme furt přemýšlet kam vlastně jít, aby nás*

nevychodili a jak to bude, abychom byli na noclehárně v čas, aby tam na nás zbylo místo, takže nemám no, neodpočívám.“

8. kód – Vnímání sebe samého po vizuální stránce a v kontextu života

Pro zjištění tohoto kódu byly použity odpovědi respondentek z výzkumných otázek č. 6 a 8. Všechny hodnotí svůj život spíše negativně. Z odpovědí je jasné, že samy sebe a svůj život nevnímají dobře a jako hlavní důvod nespokojenosti uvádí bezdomovectví. Zároveň ale sdělují, že o svůj vzhled pečují a snaží se udržovat jak po hygienické stránce, tak i po té estetické.

Respondentka č. 3: *„Proč zrovna já, si říkám, že tohle není fér. Taky bych bydlela že jo. A to mi chybí jen 3 měsíce odpracovaný a musím žít venku.“*

„Jo, špinavá jsem nikdy nechodila, pořád na sebe dbám. Do nízkoprahu si vždycky dojdu umýt a nabarvit vlasy a jsem čistá no, meju se a starám se o sebe, aby mi to taky slušelo trochu.“

Respondentka č. 7: *„Špatně, velmi špatně. Nemám to, co potřebuju v životě. Tu rodinu, to svoje zázemí, kde nebudu muset hledat kde se vykoupat a mohla bych být doma a ne, ráno vstávat, protože musím pryč z noclehárny a ty denní centra jsou taky plný pořád. A pak hledám kam jít, kam si sednout. Bylo to těžký a je, svůj dosavadní život vidím velmi špatně.“*

„Mám, ale nemůžu teď, jak jsem furt venku, ale snažím se, abych nebyla špinavá nebo tak. Ale chtěla bych, ale nemám peníze na nějaký věci, nebo abych si došla ke kadeřníkovi, na to nemám, potřebuju peníze, abych přežila na ulici.“

9. kód – Pocity svobody a štěstí

K tomuto kódu byly použity otázky č. 3 a 14. Na pocitu svobody se shodují všechny respondentky. Některé z nich se cítí svobodné z důvodu místa pobytu, kde jsou spokojené, ostatní respondentky vnímají pocit svobody hlavně v tom, že si mohou dělat, co chtějí a rozhodují se samy za sebe.

Většina respondentů se shoduje i na pocitu štěstí, který často nebo alespoň občas prožívají. Respondentky, které uvádějí nespokojenost a nepociťují pocit štěstí, uvádějí za důvod bezdomovectví.

Respondentka č. 1: *„Svoboda je krásná věc, dřív jsem utíkala z domova, abych měla svobodu a dneska toho lituju. Dneska se cítím svobodně a jsem v klidu.“*

„Cítím se šťastně, ale mám problémy s přítelem a lidma co s nima žiju.“

Respondentka č. 3: *„Svobodu mám ráda. Hlavně tady kde žiju, ale když jdu mezi baráky tak je to horší.“*

„Na jaře, když to kvete všechno. Vylezete, dáte si kafičko a je klid, to jsem šťastná.“

Respondentka č. 4: *„No to rozhodně, protože žiju v lese, je tu soukromí, máme tu kočky, holky tady chodí a tady jsem moc spokojená. To je pohoda na psychiku a mám tady tu stabilitu taky.“*

„Ano, partner pro mě dělá, co může a chodíme po lese pro papír a železo a žijeme ten bezdomovecký život a je nám tady hezky a na úřadě se mnou taky jednají moc hezky a jsem šťastná jak jsme teď na tom.“

Respondentka č. 7: *„Teď zatím jo, teď se rozhoduju sama a jsem takový člověk. Jakože si stojím za svýma věcmi a někdy proto mám i problémy, ale jsem ráda za to, že si sama rozhodnu všechno.“*

„Teď vůbec nejsem šťastná, jsem pořád naštvaná a každý den přemýšlím, že nechci být na ulici celý život. Chci už pryč z ulice.“

10. kód – Pocit bezpečí

K tomuto kódu byla použita výzkumná otázka č. 15. Pouze dvě ze sedmi respondentek uvedly, že se cítí bezpečně. Z jejich odpovědí je zřejmé, že se cítí bezpečně z důvodu absence negativní zkušenosti.

Respondentka č. 3: *„Jo, víc jak ve městě se cítím u sebe, tady mám klid a jsem sama, nikdy se tu nic nestalo. Cítím se bezpečně.“*

Respondentka č. 7: „Zatím se mi nikdy nestalo, že by mě někdo napadnul, chovám se všude slušně. Ale občas mají takový kecý a otravujou a chtějí třeba cigaretu a jsou hrubí. Ale s přítelem si pomáháme, nikdo mě nikdy nenapadl a vyhýbám se takovým lidem.“

Ostatních pět respondentek uvedlo, že se necítí bezpečně z důvodu negativní zkušenosti. Za tyto zkušenosti uvádí násilí nebo vykrádání obydlí.

Respondentka č. 1: „Bezpečí není nikde, u nás se necítím dobře, protože nás vykrádají. Když mě tam nechají samotnou tak mám strach. Je to tak půl na půl.“

Respondentka č. 2: „Tady jo, když jsme tu všichni, ale už se nám stalo několikrát, že nás vykradli a tady kámoše zmlátili, mě vzali skoro všechny věci a tak mám strach od tý doby a není tu bezpečno a nechci tu být sama.“

Respondentka č. 4: „No tak to se tady hodně změnilo, jeden člověk nahoře umřel, tady dole zabili chlapa normálně násilím, vypálili to tam a on tam zůstal a jeden tam umřel, protože tam zmrzmul, tak to se bojím, že se taky stane nám, ale jinak je tu klid jsme tu roky a nic, nebo skoro nic se nám nestalo tak jo, to jsem ráda.“

11. kód – úroveň spokojenosti s nejdůležitější hodnotou žen bez domova

K tomuto kódu byla použita výzkumná otázka č. 5. Šest ze sedmi respondentek uvádí, že jim nejvíce záleží na svých dětech nebo osobách, s kterými žijí, jako je například partner. Zároveň uvádí, že vztahy mezi nimi jsou problémové a nelze je tedy označit za úplně vyhovující.

Respondentka č. 1: „Miluju děti, ale těm dětem to musím vysvětlit. Máma mi říkala, ať nechodím do práce a tak jsem nešla a dneska na to jsme takhle, ale dětem to musím vysvětlit proč to tak je.“

Respondentka č. 4: „Nejdůležitější je můj partner, dřív jsem byla s partnerem, co mě mlátil a ponižoval přes 10 let, a můj partner pro mě teď dělá hodně a miluju ho a vždycky se dohodneme spolu.“

Respondentka č. 7: *„No chtěla bych mít svoji rodinu, manžela, děti a starat se o svoji rodinu, mít bydlení a chtěla bych žít ten normální život. Mám děti, ale v pěstounské péči, krásný děti, ale nemám bydlení, tak s tím nemůžu nic dělat. Ale chtěla bych, abychom žili všichni spolu normálně, jako normální život a to nemám teda no.“*

Jedna ze sedmi respondentek označila za nejdůležitější školu, tedy vzdělávání, ale také lásku a celkové chování mezi lidmi.

Respondentka č. 6: *„Moje největší priorita je pro mě škola, tam se mi daří, ale zároveň jako lidská emoce je pro mě důležitá láska, myslím si, že to u nás v životě a v životě lidí chybí, protože každé koukáme sám na sebe a koukáme, jak ve společnosti vypadáme a to jestli máme někoho rádi, si dokazujeme jen komerčními svátky, jako je třeba Valentýn. Takže bych chtěla a to mi trochu chybí ta láska a pokora jeden k druhému.“*

8 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Výzkum byl proveden s respondentkami, jež jsou uživatelkami sociální služby terénního programu Máří – Farní charita, Praha 1 Nové Město. **Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit kvalitu života žen bez domova.**

Z výzkumné části a odpovědí respondentek je zřejmé, že zjištění úrovně kvality života žen bez domova, je velmi náročný proces, založený na individualitě života a osobnosti každé z respondentek a je složité ho zobecňovat.

Zároveň si myslí, že k naplnění hlavního výzkumného cíle jsou nejdůležitějšími body kódování kód dva – vnímání své role ve společnosti, kód osm – vnímání sebe samého po vizuální stránce a v kontextu života a kód deset – pocit bezpečí. Ve všech těchto bodech, odpovídaly respondentky negativně a jako hlavní příčinu negativní odpovědi uvedly bezdomovectví. Odpovídaly, že se za bezdomovectví stydí, vnímají to jako stigma a mají pocity méněcennosti. Svůj život také ve větší míře hodnotí spíše negativně a mají pocit, že jejich chyby v minulosti zapříčinily jejich nynější situaci. V desátém kódu se většina respondentů shodla, že se bezpečně necítí z důvodu života na ulici a absence zabezpečeného a stabilního bydlení.

Na všechny výzkumné otázky odpověděly všechny oslovené respondentky a na základně zjištěných informací hodnotím hlavní cíl výzkumné části za splněný a je zřejmé, že se v mnoha oblastech nedostává ženám bez domova kvalitního života.

8.1 SHRUTÍ PRVNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit úroveň a vliv vzdělání na dosavadní život žen bez domova a jejich schopnost adaptace.

Většina respondentek označuje nízkou úroveň vzdělání za jeden z negativních bodů v jejich životě a domnívá se, že tato úroveň má podíl na jejich stávající situaci. Zároveň ale většina respondentek uvádí, že se učí rychle a snadno se přizpůsobují.

8.2 SHRNU TÍ DRUHÉ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V druhé výzkumné otázce bylo účelem zjistit, jak respondentky vnímají svou roli ve společnosti.

Většina respondentek uvedla, že se svou rolí ve společnosti nejsou spokojené. Mají pocity méněcennosti a cítí stud za svou situaci. Také uvádí, že se předsudků snaží vyhnout častou hygienou a péčí o zevnějšek a snaží se tak zakrýt, že žijí na ulici.

8.3 SHRNU TÍ TŘETÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo účelem zjistit, jaký mají respondentky okruh sociálních vztahů a míru jejich pevnosti.

Většina respondentek uvedla, že okruh jejich sociálních vztahů je úzký, omezený na rodinu, přátele nebo partnery. Také uvádí, že tyto vztahy jsou pro ně velmi důležité, těchto vztahů si váží, jsou za ně vděčné a popisují je jako velmi pevné a trvalé.

8.4 SHRNU TÍ ČTVRTÉ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Účelem této dílčí otázky bylo zjistit zdravotní stav žen bez domova zapříčiněným životem na ulici.

Většina respondentů odpověděla, že mají zdravotní problém související s jejich životním stylem. Jako zdravotní problémy uvádí například omrzliny způsobené absencí bydlení, problémy s dýcháním zapříčiněným vdechováním kouře při snaze zajištění tepla. Z této dílčí otázky je také zřejmé, že bezdomovecký způsob života má negativní vliv na jejich zdraví.

8.5 SHRNU TÍ PÁTÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit, jaký mají ženy bez domova přístup k zdravotní péči.

V této otázce se většina respondentek shodla, že jejich přístup ke zdravotní péči mají dostačující. Uvádí, že se jim dostává zdravotní péče, kterou potřebují u běžných nebo

specializovaných lékařů. Také uvádí, že osobní přístup lékařů nebývá vždy vlídný. Část respondentek se shoduje a uvádí, že se setkaly s negativní zkušeností a nevhodným chováním vůči jejich osobě z důvodu bezdomovectví. Také se shodují, že pokud mají dostatečnou hygienu a chovají se slušně, jejich návštěva lékaře bývá ve větší míře bez problémů.

8.6 SHRUTÍ ŠESTÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo účelem zjistit způsob obživy a přístup k práci žen bez domova.

Respondentky uvádí, že největší finanční část, kterou získávají, je z dávek hmotné nouze z úřadu práce. Jako druhý nejpočetnější způsob obživy uvedly získávání financí ze Sběrných dvorů. Popisují, že sbírají papír nebo kov, který poté odvezou do sběrných dvorů, kde to od nich vykupují nebo se nalezené věci pokouší prodat.

8.7 SHRUTÍ SEDMÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit, jaký je význam a způsob využívání volného času žen bez domova.

Většina respondentek odpověděla, že tráví volný čas hraním her nebo si například udělají kávu a odpočívají v přírodě nebo u ohně. Respondentky, které takto odpověděly, mají stabilnější zázemí. Respondentky, které také mají stabilnější zázemí, tráví čas aktivně, například fotografováním. Jeden z respondentů uvádí, že volný čas nemá a jako příčinu uvádí stálý pohyb po městě. Uvádí, že přespává v noclehárně a celý den je nutné hledat prostory a místa, kde chvilku pobýt.

8.8 SHRUTÍ OSMÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit, jak ženy bez domova vnímají samy sebe po vizuální stránce a v kontextu jejich života.

Ženy uvádí, že se starají o svůj vzhled ať už dostačující hygienou, čistým oblečením nebo třeba líčením. Také uvádí, že svůj dosavadní život vnímají spíše negativně. Mají pocit, že chyby, které si zapříčinily v minulosti, mají negativní dopad na jejich život a jsou důvodem a příčinou jejich života na ulici.

8.9 SHRUTÍ DEVÁTÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit, jestli mají ženy bez domova pocit svobody a bývají šťastné.

Všechny se shodly, že se cítí svobodně. Hodně z nich uvedlo, že mají pocit svobody hlavně z důvodu toho, kde žijí, což bývá v přírodě, kde mají klid. Dále také sdělují, že jejich štěstí, které prožívají, je také díky místu, kde pobývají, nebo díky partnerům, které mají. Také uvádí, že se rozhodují za sebe a to jim přináší pocit svobody. Jeden z respondentů uvádí, že pocit štěstí neprožívá vůbec a jako důvod uvádí bezdomovectví.

8.10 SHRUTÍ DESÁTÉ OTÁZKY

V této dílčí otázce bylo za účelem zjistit, jestli mají ženy bez domova pocit bezpečí.

Dvě z žen uvedly, že se cítí bezpečně na místě, kde to znají nebo protože pocit nebezpečí nezažili. Zbytek respondentů uvádí, že se jim pocitu bezpečí nedostává. Uvádí, že se necítí bezpečně z důvodu, že místo, kde přebývají, bylo vykradené, a proto mají pocit narušení soukromí. Dalším důvodem je násilí, které zažili buď ony samy, nebo se to stalo v jejich blízkosti. Ženy mají strach, že by se to mohlo stát i jim.

8.11 SHRUTÍ JEDENÁCTÉ OTÁZKY

Účel této dílčí otázky bylo zjistit, na čem ženám bez domova nejvíce záleží, jaká je tedy jejich nejdůležitější hodnota a jestli jsou spokojené v této oblasti.

Většina z nich se shodla, že nejdůležitější jsou pro ně sociální vztahy, které mají. Uvádí za nejdůležitější svoje děti nebo partnery. Zároveň uvádí, že tyto vztahy jsou komplikované se značným počtem chyb. Pouze jeden z respondentů označil svůj vztah s partnerem za šťastný. Poslední z respondentů uvedl, že největší prioritou je pro něj škola a aktivně se snaží změnit svůj život.

ZÁVĚR

Bezdomovectví je poměrně mladý fenomén a patologický jev, který může potkat každého z nás. I přes krátkou dobu existence tohoto jevu je ale velmi rozšířený a proniká do všech sociálních vrstev. Osoba bez domova, kterou potkáváme v ulicích, máme občas tendence ihned hodnotit. To, co vidíme, je ale výsledkem životních situací, problémů, nemocí a mnohem dalšího, kterou ta osoba prošla. Z toho důvodu bychom neměli ihned hodnotit a odsuzovat.

V teoretické části své bakalářské práce jsem se věnovala pěti kapitolám. První kapitolou jsem objasnila pojem bezdomovectví, jeho vznik v historickém kontextu a popis tohoto životního stylu. Druhá kapitola objasňovala pojem bezdomovec, kdo je osoba bez domova a že bezdomovec je sice osoba bez domova, ale netrpí pouze ztrátou bydlení, ale jsou mu odepřeny další aspekty života jako například socializace tohoto jedince, a tyto aspekty se nerozvíjí. Teoretická část také obsahuje příčiny a typologii bezdomovectví, základní i rozšířené, také specifika potřeb žen bez domova.

Sociální služby a sociální práce je nedílnou součástí naší společnosti, ve které existují tyto patologické jevy. V těchto kapitolách dělených dále na specifické sociální služby zaměřené na osoby bez domova, formy sociálních služeb, definice pojmu sociální služby a sociální práce, potřebné vzdělání pro výkon profese jsou z velké části založené a citované ze zákona 108/2006 Sb. Zákona o sociálních službách. Činnost sociálních pracovníků, která obsahuje například poradenství nebo individuální plánování je v zásadě výchovně vzdělávací formou sociální práce, určenou pro osoby v tísní.

V poslední kapitole teoretické části se zaměřuji na kvalitu života, její aspekty a roviny. Z této kapitoly jasně vyplývá, že kvalita života se může z různých pohledů velmi lišit. Kvalita života není jasně definována pro všechny vědní obory. Může být vnímána velmi individuálně dle potřeb a hodnot daného člověka nebo vědního oboru. Kvalita života je komplex aspektů života a není možné zaměřit se pouze na jeden, ale je nutné zohlednit všechny. I přesto jsou nadefinované aspekty a oblasti kvality života obecně platné pro každého člověka, které sloužily jako podklad a výchozí bod otázek výzkumu.

V praktické části popisují hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle. Popisují výběr a pojem kvalitativního výzkumu, rozhovoru a výběru respondentů. Hlavní kapitolou praktické části je interpretace výsledků a v neposlední řadě shrnutí otázek.

Praktická část je vykódována do 11 dílčích cílů, které vychází z 15 otázek. Do výzkumu bylo zapojeno 7 respondentek. Z provozních důvodů, časovou náročností rozhovorů a špatnou dostupností těchto respondentek, protože byl výzkum proveden v jejich přirozeném prostředí. Nebylo možné zajistit respondentek více. Z autentických odpovědí každé z respondentek je zřejmé, že vnímání a postoj k různým aspektům života je individuální a rozdílný. Zároveň se ale shodují v základních potřebách, jako je bydlení, bezpečí nebo vnímání sebe samého ve společnosti a své role v ní. Z praktické části vyplývá, že život na ulici nelze sloučit s kvalitním životem v mnoha bodech.

Je tedy nutné stále rozšiřovat systém služeb o osoby v sociální tísní, možnostech pomoci, aby nedošlo ke ztrátě návyků a socializace těchto osob. Zaměřit se na prevenci závislostí, domácího násilí, finanční gramotnosti a jiných aspektů důležitých pro kvalitní život. Zároveň může tato bakalářská práce sloužit jako podklad pro rozšířený výzkum kvality života žen bez domova.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Centrum sociálních služeb a Hlavní město Praha, Pražský adresář služeb pro osoby v sociální tísní, Praha, 2022.

HENDL J., Kvalitativní výzkum, základní teorie, metody a aplikace, Portál, 2008, ISBN: 978-80-7367-485-4.

HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V.: Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

JESENSKÝ, J. Andragogika a getontagogika hanciapovaných, Praha: Karolinum, 2000, ISBN: 80-7184-823-9.

KREJČÍŘOVÁ O. a TREZNEROVÁ I. Sociální služby, Olomouc, Investice do rozvoje vzdělávání, 2013, ISBN: 978-80-244-3692-0.

MAREK J., STRNAD A. a Hotovcová L. Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

Metodické pokyny, Cíle a způsoby poskytování sociální služby, Farní charita Praha 1 – Nové město, 2021.

PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Sborník z konference “Jak se žije na ulici – zjevné bezdomovectví“.

VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví, In kol. Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce, Praha, 2009, ISBN 978-80-7338-069-4.

VAĐUROVÁ H., MÜHLPACHR P., Kvalita života, Masarykova univerzita, Brno, 2005, ISBN: 80-210-3754-7.

VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J., Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

EDGAR, B., J. DOHERTY a H. MEERT. European Observatory on Homelessness. Bruxelles : FEANTSA, 2002.

Seznam použitých internetových zdrojů

Ethos - typologi bezdomovectví [online], [cit. 12-12-2022]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf

Zákon 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách [online], [cit. 12-12-2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Definice zdraví dle WHO, [online], [cit. 08-02-2023]. Dostupné z: <https://elearning.tul.cz/mod/book/view.php?id=295589>

Maslowova pyramidu potřeb [online], [cit. 10-02-2023]. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Maslowova_pyramida_pot%C5%99eb_-_%C4%8Dernob%C3%ADle.jpg

SEZNAM ZKRATEK

ČR - Česká republika

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

WHO – World Health Organization: překlad - Světová zdravotnická organizace

OSN – United Nations Command: překlad – Organizace spojených národů

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Maslowova pyramida potřeb

31

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník

Příloha A - Dotazník

Dotazník na kvalitu života žen bez domova.

1. Jaká je úroveň vašeho vzdělání a je pro vás důležité?
2. Umíte se přizpůsobit novým věcem?
3. Cítíte se svobodně?
4. Jste spokojeni se svou rolí ve společnosti?
5. Na čem vám v životě nejvíce záleží? A jste v té oblasti spokojena?
6. Jak vnímáte samy sebe a váš dosavadní život?
7. Jaký je váš okruh rodiny, přátel nebo blízkých a jsou pro vás tyto vztahy důležité?
8. Máte zájem o svůj vzhled?
9. Jak odpočíváte a jaké je vaše trávení volného času?
10. Jak vnímáte práci a co pro vás osobně práce obnáší? (činnost vykonávána za účelem získání financí nebo zajištěním základních potřeb)
11. Jak byste ohodnotil svůj zdravotní stav?
12. Jak vnímáte dostupnost zdravotní péče u nás?
13. Jste zdravotně omezeni? Pokud ano, souvisí to s vaším životním stylem?
14. Jak často se cítíte šťastně?
15. Máte pocit bezpečí?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karolína Čiháková

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinované

Název práce: Kvalita života žen bez domova

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Doc. Dr. Milan Beneš